

УДК 316.1

АГАЛАРОВА К. А.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ» ТА «ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ» В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

У тезах аналізується співвідношення понять «політична соціалізація» та «політичне виховання». Зазначається, що говорити про систему політичного виховання в демократичних традиціях в сучасній Україні поки що зарано. Специфічні для пострадянських держав проблеми політичної соціалізації зумовлені ситуацією перманентної суспільної кризи, наростанням процесів глобалізації, що призводить до суттєвих змін політичних цінностей, форм політичної участі тощо. На пострадянському просторі, зокрема в Україні, актуалізуються дослідження політичної соціалізації перш за все у її широкому сенсі, тобто як процесу, спрямованого на формування політико-ідеологічних ідентичностей і засвоєння цінностей, що визначають ставлення індивіда до існуючої політичної системи, становлення якостей особистості як суб'єкта політичного життя.

Ключові поняття: політична соціалізація, політико-ідеологічні ідентичності, політичне виховання.

В тезисах анализируется соотношение понятий «политическая социализация» и «политическое воспитание». Отмечается, что говорить о системе политического воспитания в демократических традициях в современной Украине пока еще рано. Специфические для постсоветских государств проблемы политической социализации обусловлены ситуацией перманентного общественного кризиса, нарастанием процессов глобализации, что приводит к существенным изменениям политических ценностей, форм политического участия и т. п. На постсоветском пространстве, в частности в Украине, актуализируются исследования политической социализации, прежде всего, в ее широком смысле, то есть как процесса, направленного на формирование политико-идеологических идентичностей и усвоение ценностей, которые определяют отношение индивида к существующей политической системе, становление качеств личности как субъекта политической жизни.

Ключевые понятия: политическая социализация, политико-идеологические идентичности, политическое воспитание.

Correlation of concepts «political socialization» and «political education» are analysed in theses. It is marked that to talk about the system of political education in democratic traditions in modern Ukraine while yet early. Specific for the post-soviet states of problem of political socialization conditioned by the situation of permanent public crisis, growth of processes of globalization, that results in the substantial changes of political values, forms of political participation. On post-soviet space, in particular in Ukraine, researches of political socialization actualized, foremost, in her wide sense, id est as the process, sent to forming of political-ideological identity and mastering of values that determine attitude of individual toward the existent political system, becoming of internalss of personality as subject of political life.

Keywords: political socialization, political-ideological identity, political education.

У перехідних суспільствах, до яких належить і українське, проблема політичної соціалізації актуалізується внаслідок трансформаційних процесів, що відбуваються в цих суспільствах. Дослідницький інтерес до цієї проблеми пов'язаний передусім з аналізом особливостей формування нових політичних

ідентичностей, ставлення до нової соціальної системи, засвоєння нових цінностей в умовах кризових соціальних явищ як на рівні окремої країни, так і на глобальному рівні, а також з актуалізацією проблеми формування якостей особистості як суб'єкта політичного життя.

Дослідження політичної соціалізації молоді, передбачає її розгляд не тільки як об'єкту впливу різноманітних інституціональних та ситуативних чинників, але й як суб'єкту, що бере активну участь у продукуванні політичних цінностей, зумовлених тією чи іншою політичною позицією.

Особливу роль у розвитку теорії політичної соціалізації відіграла переінтерпретація та аналіз праць та ідей таких дослідників, як З. Фрейд, Ж. Піаже, Дж. Мід, Ч. Кулі, Д. Істон, Е. Фромм, Г. Алмонд, С. Верба, Т. Парсонс та інші.

Важливим при дослідженні політичної соціалізації є аналіз співвідношення політичної соціалізації та політичного виховання. На нашу думку, поняття «політична соціалізація» є більш широким, оскільки ним позначаються як спонтанні процеси, так і цілеспрямований вплив на формування політичних характеристик особистості, тобто політичне виховання.

Аналізуючи співвідношення політичної соціалізації та політичного виховання, політичні психологи (Ж. Піаже, А. Вейл, Г. Яхода, Р. Конел) підкреслюють, що природні процеси дозрівання політичної свідомості у відповідності до стадій розвитку дитини та підлітка сповільнюються або прискорюються під впливом політичної системи, її інститутів, різних агентів політичної соціалізації [1, с. 74]. Політичне виховання на відміну від стихійної складової процесу соціалізації завжди має певну спрямованість і націлено на конкретний результат. Цьому сприяють шкільні підручники та система рекрутування та виховання самих вчителів, засоби масової інформації та спеціальні державні програми. В тих випадках, коли система зацікавлена в мобілізації нових поколінь на політичну участь, образ політичної системи складається в політичній свідомості молоді більш адекватним. Але в тих випадках, коли система намагається іммобілізувати частину населення, виключити її з активної дії, вона включає такі фактори, які або сповільнюють дозрівання, або спотворюють сприйняття політики в напрямку, вигідному офіційній політиці. Відомо чимало випадків, коли плодами такого політичного виховання стають національні та расові конфлікти, відчуження від політики, тощо.

У політичній ситуації пострадянських країн, у тому числі України, говорити про систему політичного виховання в демократичних традиціях поки що не видається можливим. По-перше, немає ще розробленої та адаптованої для дітей системи нових політичних цінностей. По-друге, вчителі стоять перед необхідністю бути ретрансляторами цінностей, які вони можуть не розділяти, оскільки вони виховані у старій системі політичних координат.

Кризовий стан пострадянських суспільств зумовлює дослідницькі пріоритети при вивченні політичної соціалізації, які суттєво відрізняються від тих, що застосовуються у країнах зі стабільними плюралістичними партійними системами (США, Німеччина та інші західноєвропейські держави). Там

класичним напрямком вивчення політичної соціалізації стало з'ясування ідеологічних установок і партійно-ідеологічних уподобань людей.

В епоху змін, а саме таку епоху переживає сьогодні Україна, як і інші пострадянські країни, проблематичним видається висунування на перший план аналізу партійно-політичних установок, адже партійне будівництво на пострадянському просторі ще далеке до свого завершення. Найбільш специфічні для пострадянських держав проблеми політичної соціалізації – це особливості формування нових політико-ідеологічних ідентифікацій, певних політичних цінностей в умовах кризи суспільства і наростання процесів глобалізації, формування ставлення до нової суспільної системи тощо. Всі ці феномени привертають велику увагу європейських і американських фахівців. Це пов'язано з тим, що у 1990-ті роки зміни, що відбулися у світі, втягнули у свій вихор і країни Заходу, які нещодавно здавались взірцем стабільності. Зауваимо, що у суспільствах із значним соціальним розшаруванням, де соціальні інтереси мають суперечливий характер, а політичні рішення по-різному відбиваються на житті різних соціальних груп, соціалізація завжди має високу політизованість. Особливість політичної соціалізації у пострадянських країнах полягає в тому, що тут політична підсистема ще не цілком сформувалась і політична соціалізація не зводиться до набуття специфічних орієнтацій і поведінкових навичок, властивих рольовому набору розвинутої плюралістичної політичної системи.

Радянське і пострадянське політичне життя легше описати за допомогою моністичних уявлень, тим більше що суспільство в СРСР було надмірно політизованим вже в силу змісту радянської ідентичності, яка політично протиставлялася Заходу. Звідси випливає, що соціалізація радянської людини в силу політизованості суспільства була по суті цілком політичною соціалізацією в самому широкому сенсі цього поняття.

В сучасному українському суспільстві інтенсивний процес формування політики, у відносно автономній суспільній підсистемі, у якій колишні радянські політичні ролі змінилися докорінно (роль виборця, члена партії, учасника політичного руху). Це означає перехід до політичної соціалізації у вузькому сенсі, тобто до засвоєння нових політичних ролей поряд з появою деполітизованих сфер громадського життя.

На думку російського дослідника політичної соціалізації М. Головіна, у суспільствах, що трансформуються, процес політичної соціалізації має свої особливості, пов'язані, по-перше, з несформованістю власне політичної сфери як автономної; по-друге, з перевизначенням ролі різноманітних соціальних інститутів у політичній соціалізації; по-третє, з активізацією різноманітних ситуативних чинників, вплив яких на формування політичних поглядів важко передбачити. Отже, політична соціалізація у пострадянських суспільствах не зводиться до формування специфічних орієнтацій і поведінкових навичок, властивих рольовому набору розвинутої плюралістичної політичної системи. Через несформованість подібних орієнтацій у суспільствах, що

трансформуються, пріоритетними є питання дослідження політичної ідентифікації, політичних орієнтацій і політичних цінностей громадян.

На цьому робить акцент і українська дослідниця В. Кутирьова, яка при аналізі політичних орієнтацій української студентської молоді пропонує використовувати системно-ціннісний підхід, визначаючи політичні орієнтації, з одного боку, як важливу складову політичної культури як системного утворення, а з іншого, – як результат актуалізації термінальних (в тому числі політичних) й інструментальних цінностей особистості або групи [2, с. 15].

Отже, на пострадянському просторі, зокрема в українському суспільстві, актуальним та обґрунтованим є дослідження політичної соціалізації у широкому сенсі цього поняття, тобто як формування політико-ідеологічних ідентифікацій і засвоєння базових цінностей, що визначають принципове ставлення до існуючої політичної системи, становлення якостей особистості, важливих для політичного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головин Н. А. Теоретико-методологические основы исследования политической социализации / Н. А. Головин – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 288 с.

2. Кутирьова В. І. Політичні орієнтації пострадянського студентства: динаміка та факторна обумовленість : автореф. дис. канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / В. І. Кутирьова. – Х., 2007. – 20 с.

УДК 316.477

БАЙДАК Т. М.

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАР'ЄРИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

Сьогодні сучасна людина має можливість вибору каналів просування як у професійної, так і соціальної структурах, що сприяє формуванню різноманітних моделей кар'єри. Реалізація конкретної кар'єри на практиці будується на базі певної моделі. В сучасній науковій літературі можна виділити дві групи таких моделей: традиційні та сучасні.

Ключові слова: кар'єра, традиційна модель кар'єри, сучасна модель кар'єри, поліваріантна кар'єра.

Сегодня современный человек имеет возможность выбора каналов продвижения как в профессиональной, так и социальной структурах, что способствует формированию различных моделей карьеры. Реализация конкретной карьеры на практике строится на базе определенной модели. В современной научной литературе можно выделить две группы таких моделей: традиционные и современные.

Ключевые слова: карьера, традиционная модель карьеры, современная модель карьеры, поливариантная карьера.

Today, modern man has a choice of channels promoting both professional and social structure that promotes different models of career. Implementation of specific careers in practice is based on a certain model. In modern scientific literature can be divided into two groups of models: traditional and modern.